

สร้างชุมชนเข้มแข็งและกลไก “พื้นที่กลาง” ระดับจังหวัด : จุดคานงัดประเทศไทย*

Empowering Community Resilience and
the “Public Sphere” Mechanism
at the Provincial Level: Thailand’s Leverage Point

บรรเจิด สิงคะเนติ**

Banjerd Singkaneti***

บทความนี้

Received

4 ธันวาคม 2566

Revised

17 มกราคม 2567

Accepted

15 กุมภาพันธ์ 2567

บทคัดย่อ

“พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้บุคคลในสังคมได้แสดงตัวในฐานะ “พลเมือง” รวมทั้งภาคประชาสังคม รวมตัวกันแก้ปัญหาทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด โดยร่วมมือกับภาครัฐที่จะจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จังหวัด ให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ เพื่อเป็นช่องทางเข้าไปร่วมกับชีวิตสาธารณะของสังคมและนำไปสู่การมีข้อเรียกร้องต่อรัฐ ชุมชน องค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาได้ร่วมกันสร้าง “พื้นที่กลาง” ขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากร และความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา หรือประเด็นปัญหาในทางพื้นที่ต่างๆ ดังนั้น “พื้นที่กลาง” จึงเป็นเครื่องมือและกลไกที่สำคัญ การจัดการตนเองของชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ต่างๆ อาจแบ่งได้ 2 ขอบเขต คือ ก. ชุมชนเข้มแข็งที่จัดการตนเองในประเด็นต่างๆ และ ข. ชุมชนเข้มแข็งที่บูรณาการในระดับจังหวัด

การสร้างชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดจะมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างของสังคมไทย

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัย โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของ “ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ: ทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัยศักยภาพสูง

** ศาสตราจารย์, คณบดีคณาจารย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (ดร.)

*** Professor, Graduate School of Law, National Institute of Development Administration (Ph.D.)

โดยเฉพาการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างราชการส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน ดังนั้น การปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่สำคัญที่สุดคือ การอาศัยประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาเป็นเครื่องมือเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองได้ โดยมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบผลักดันให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง พ.ศ. เพื่อชุมชนและจังหวัดต่างๆ จะใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการผลักดันให้เกิด “พื้นที่กลาง” ในแต่ละพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: ชุมชน, พื้นที่สาธารณะ, การพัฒนาประชาธิปไตย, ประชาธิปไตยปรึกษาหารือ, ความเสมอภาค

Abstract

The “public sphere” or “public space” is an inclusive platform that provides opportunities for individuals in society to express themselves as “citizens” and to engage in public life, allowing them to present their demands to the state. Communities, community organizations, and civil societies that have effectively addressed issues have established a “public sphere” to manage conflicts in resource allocation, developmental inequality, and other challenging issues. Therefore, the “public sphere” functions as both a tool and a mechanism for effective community self-management, which can be categorized into two aspects: (a) strong communities with self-management practices on various issues, and (b) strong communities with provincial-level integration.

Building strong communities and a “public sphere” at the provincial level is crucial for mitigating inequality within the Thai social structure, particularly within the government sector, including central, regional, local, and community government agencies. The most crucial aspect of rebalancing power relations involves adopting deliberative democracy as a tool to foster community participation and empower communities to influence the direction of development in their respective areas. It is essential to further develop the Rules of the Office of the Prime Minister for Promoting Strong Communities (year...) to serve as a guiding framework for communities and provinces in constructing the “public sphere” in their areas in the future.

Keywords: Community, Public spaces, Public sphere, Democratization, Deliberative democracy, Equality

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2566) ประเทศไทยยังไม่สามารถจัดโครงสร้างทางการเมืองได้ลงตัวและนี่เป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้ไทยขาดเสถียรภาพการเมืองและนำมาสู่การเปลี่ยนรัฐธรรมนูญมากที่สุดประเทศหนึ่ง รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นฉบับที่ 20 ของประเทศไทย หากจะค้นหารากฐานของปัญหาคงค้นพบปัญหาต่างๆ มากมาย แต่หากให้สรุปรากฐานปัญหาใหญ่ๆ อาจสรุปปัญหาพื้นฐานที่สำคัญได้ 4 ประการ คือ (1) ปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย (2) ปัญหาความไม่ลงของการจัดโครงสร้างสถาบันการเมือง (3) ปัญหาการรวมศูนย์ของระบบราชการไทยที่เรียกว่า “ระบบราชการรวมศูนย์” และ (4) การขาดสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งของภาคประชาสังคม ปัญหาทั้งสี่ประการนี้ถือว่าเป็นปัญหาพื้นฐานที่สำคัญสำหรับสังคมไทย นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยจะมีบทบาทที่แก้ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวของสังคมไทยได้อย่างไร เป็นประเด็นที่มีความท้าทายสังคมไทยทั้งในมิติของภาควิชาการ มิติของนักพัฒนาสังคมที่ทำงานในพื้นที่ และมิติของภาคประชาสังคมทั้งหลาย

บทความชิ้นนี้มีพื้นฐานมาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จึงเป็นความพยายามในการหล่อหลอมทั้งกรอบความคิดทฤษฎี พื้นฐานในทางสังคมวิทยาของแต่ละพื้นที่ การดำเนินการของนักวิจัยในพื้นที่ และการประสานเครือข่ายองค์กรสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ทั้งหลาย แต่อย่างไร

ก็ตามบทความชิ้นนี้ในเบื้องต้นมุ่งเน้นในการแสวงหาคำตอบที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคือเป็นรากฐานของสังคมไทยดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เพื่อที่จะยืนยันหลักการพื้นฐานในทางวิชาการในการผลักดันขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าว โดยในบทความนี้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้ 1.ปัญหารากฐานที่กระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของสังคมไทย 2. การสร้างชุมชนเข้มแข็งคือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยไทย 3. การสร้าง “พื้นที่กลาง” เป็นเครื่องมือและกลไกที่สร้างฐานรากประชาธิปไตยของไทย 4. การจัดการตนเองของชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ต่างๆ 5. การทำให้ชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดจะเป็นจุดคนจัดประเทศไทยอย่างไร การศึกษาประเด็นต่างๆ เหล่านี้ก็เพื่อค้นหาแนวทางที่นำไปสู่การออกจากปัญหาดังกล่าวของสังคมไทย โดยมีข้อพิจารณาในการศึกษา ดังนี้

1. ปัญหารากฐานที่กระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของสังคมไทย

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าหากจะสรุปรากฐานปัญหาใหญ่ๆ ของสังคมไทยที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย อาจสรุปปัญหาพื้นฐานที่สำคัญได้ 4 ประการ คือ 1.1 ปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย 1.2 ปัญหาความไม่ลงของการจัดโครงสร้างสถาบันการเมือง 1.3 ปัญหาการรวมศูนย์ของระบบราชการไทยที่เรียกว่า “ระบบราชการรวมศูนย์” และ 1.4 การขาดสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งของภาคประชาสังคม ซึ่งในที่นี่จะกล่าวถึงประเด็นปัญหาต่างพอเป็นสังเขป

ดังนี้

1.1 ปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย ปัญหานี้เป็นปัญหาที่คณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) (คณะกรรมการปฏิรูปแต่งตั้งในรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2553) โดยคณะกรรมการปฏิรูปสรุปว่า ความยุติธรรมหรือการถูกเลือกปฏิบัติจากโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ได้สร้างสภาวะความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในทุกด้าน จนทำให้อำนาจต่อรองของผู้คนต่างๆ ในสังคม ที่จะปกป้องสิทธิ เสรีภาพ หรือบรรลุความเท่าเทียมกันเป็นไปได้ยาก โครงสร้าง ความยุติธรรมหรือความเหลื่อมล้ำดังกล่าว คือความรุนแรงที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ในเวลานี้ ความล้มเหลวของประเทศไทยดังกล่าวมานี้ คณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) เห็นว่าจำเป็นต้องค้นหาปัญหาที่ปมเงื่อนสำคัญสุด ซึ่งเป็นรากเหง้าที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาและลงความเห็นว่าความเหลื่อมล้ำอย่างสุดขั้วในทุกด้านเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นแกนกลาง อันก่อให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างด้านอื่นๆ ตามมาอีกมาก การปฏิรูปจึงควรจัดการกับปัญหานี้เป็นหลัก ปัญหารากฐานดังกล่าวนี้เองที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งรุนแรงในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมา และปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขหรือความพยายามอย่างจริงจังที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในขณะเดียวกัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในทางโครงสร้างนับวันยิ่งทวีความเข้มข้นมากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน สาเหตุของความเหลื่อมล้ำในทางโครงสร้างเกิดจากการที่คู่อำนาจในสังคมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน (ทุน) และภาคประชาสังคม มีความแตกต่างกันอย่างมาก

จากสภาพของความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างให้เกิดดุลยภาพ กล่าวคือ การทำให้อำนาจต่อรองของทั้งสามส่วนคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน (ทุน) และภาคประชาสังคมอยู่ในภาวะที่มีอำนาจต่อรองใกล้เคียงกัน (คณะกรรมการปฏิรูป, 2554, น. 13)

1.2 ปัญหาความไม่ลงตัวของการจัดโครงสร้างสถาบันการเมือง สังคมไทยมีความพยายามในการปฏิรูปการเมืองมาหลายครั้ง แต่การปฏิรูปการเมืองของไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จจนถึงปัจจุบันนี้ และในขณะนี้ (พฤศจิกายน 2566) กระบวนการที่จะเริ่มจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็ได้เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง การมีรัฐธรรมนูญจำนวนมากของสังคมไทยเป็นภาพสะท้อนของความไม่ลงตัวของการจัดโครงสร้างสถาบันทางการเมืองของไทย ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสมบูรณ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้แนวคิดในการปฏิรูปการเมืองของสังคมไทย ได้กล่าวถึงเรื่อง “ความล้มเหลวในการปฏิรูปฯ การปฏิรูปการเมือง (ของคนไทย) ครั้งที่ 3 จะสำเร็จหรือล้มเหลว (?)” และได้สรุปถึง “แนวทางที่จะทำให้เกิด “การเมืองใหม่” ในสังคมของ อมร จันทรสมบูรณ์, (2563, น. 97) สรุปว่า หากเราสนใจศึกษา “วิธีการ” เขียนรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบกับจากประเทศที่พัฒนาแล้ว การที่จะสร้าง “การเมืองใหม่” นั้น สามารถทำได้ เริ่มที่เมื่อเรารู้สาเหตุปัญหาและรู้ว่าต้องการอะไรแล้ว คำตอบก็คือการปฏิรูปการเมืองหรือที่เราเรียกว่า “การเมืองใหม่” ที่เป็นระบอบประชาธิปไตย ที่สามารถแก้ปัญหาความเสื่อมทางการเมืองและการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้ และจะต้อง

ออกแบบรัฐธรรมนูญให้มี “สาระ” หรือ “กลไก” ที่ทำให้ “จุดหมาย” ของการเมืองใหม่บรรลุผลได้ การเขียนรัฐธรรมนูญใหม่จึงหมายถึง การออกแบบ “ระบบบริหารประเทศ” ซึ่งประกอบไปด้วย กลไกของรัฐอันสลับซับซ้อน ทั้งระบบสถาบันการเมือง ระบบศาล ระบบองค์กรอิสระ และสถาบันในทางบริหารที่สำคัญ ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และระบบกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งการออกแบบกลไกและองค์กรเหล่านี้ จะต้องบนพื้นฐานของ “สภาพความเป็นจริง” ทางสังคมวิทยาของชุมชน พฤติกรรมของกลุ่มผลประโยชน์และของชนชั้นนำ และ “สภาพ” ของกฎหมายระบบการบริหารพื้นฐานของประเทศและระบบกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นของสังคมในปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดนานาประการดังกล่าวประเด็นเรื่องรัฐธรรมนูญยังเป็นประเด็นที่อาจก่อให้เกิดวิกฤตในสังคมได้เสมอเหมือนดังหลายทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาความไม่ลงตัวของการจัดโครงสร้างสถาบันการเมืองที่สำคัญ เช่น ปัญหาที่มาของสมาชิกวุฒิสภาควรมีที่มาอย่างไร ปัญหาที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองในฐานะสถาบันทางการเมืองกับการเป็นตัวแทนของประชาชน ปัญหา ระบบเลือกตั้งที่จะสะท้อนเจตจำนงของประชาชน ฯลฯ

1.3 ปัญหาการรวมศูนย์ของระบบราชการไทย ที่เรียกว่า “ระบบรัฐราชการรวมศูนย์” รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 ฉบับที่เรียกว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับรัฐราชการรวมศูนย์” ปัญหาพื้นฐานจากโครงสร้างของประเทศไทยที่เป็น “ระบบรัฐราชการรวมศูนย์” จึงเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่ระบบราชการไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากกล่าวเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการบริหารราชการแผ่นดินของไทย

เฉพาะในส่วนของการบริหารส่วนกลาง ราชการภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น แล้ว มีประเด็นที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการที่อยู่ในจังหวัดโดย บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ (2562, น. 33) กล่าวคือ การจัดการบริหารภาครัฐในระดับจังหวัดมีการจัดองค์กรที่ซ้อนกันหลายระดับ ทั้งราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น เฉพาะราชการส่วนท้องถิ่นก็มีการจัดโครงสร้างที่ซ้อนกัน 2 ระดับ คือ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดครอบคลุมทั้งจังหวัดและเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลซ้อนอีกชั้นหนึ่งในจังหวัดนั้น ปัญหาการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดทั้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ บุคลากร และงบประมาณ โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อประชาชนในพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากระบบกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของไทย จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้การตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหของประชาชนในพื้นที่มักจะเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ กล่าวโดยสรุป การรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางและการกระจุกอำนาจในระดับจังหวัดที่มีอำนาจหลายชั้นซ้อนกันอยู่ในระดับจังหวัดจึงเป็นปัญหาใหญ่ของการบริหารราชการแผ่นดินที่ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการรวมศูนย์อำนาจดังกล่าวนี้เองย่อมมีผลสำคัญที่กระทบต่อดุลอำนาจระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพราะบนพื้นฐานของการจัดโครงสร้างการบริหารราชการดังกล่าวประชาชนในพื้นที่มิได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือ

การแก้ไขปัญหาพื้นที่ของตนเอง

1.4 การขาดสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งของภาคประชาสังคม ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ ได้เคยเขียนเอกสารวิจัยส่วนบุคคล (อมร จันทรมบูรณ์, 2515, น. 36) กล่าวไว้ว่า สถาบันข้าราชการประจำเป็นสถาบันรากฐานของระบอบการปกครองของประเทศเราไม่มีสหภาพแรงงาน ไม่มีสมาคมของผู้ประกอบอาชีพ (ส่วนมากเป็นสมาคมผูกขาดการค้า) ไม่มีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นปีกแผ่นที่จะเป็นพลังทางการเมืองสนับสนุนระบอบการปกครอง กล่าวคือ ขาดพลังของกรรมกร เกษตรกร และผู้ประกอบอาชีพต่างกระจัดกระจายกันอยู่ไม่อาจรักษาสิทธิและประโยชน์ของตนเองได้ ไม่มีอำนาจ Collective bargaining และเป็นประโยชน์ต่อคนกลางที่จะฉวยประโยชน์ ประเด็นคำกล่าวนี้นับแต่สังคมไทยจะพัฒนามาจนถึงปัจจุบันนี้ สภาพความจริงในเรื่องนี้ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน และสอดคล้องกับความเห็นของ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2566, น. 356) ที่กล่าวถึงปัญหาและสาเหตุความไม่มั่นคงในการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยว่ามีเหตุปัจจัยประการหนึ่งมาจากการที่สังคมไทยมีกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) และกลุ่มเคลื่อนไหววรรณรงค์ผลักดัน (Advocacy groups) ยังไม่เข้มแข็งพอ การขาดสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งของภาคประชาสังคมถือว่าเป็นประเด็นสำคัญในสังคมประชาธิปไตย เพราะลำพังการจะให้องค์กรของรัฐตามหลักแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งแยกออกเป็นนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกันเองย่อมไม่เพียงพอ สังคมประชาธิปไตยยังต้องการพลังของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ช่วยผลักดันเรียกร้องเพื่อให้กลไกของ

รัฐตอบสนองต่อผลประโยชน์ของกลุ่มเฉพาะหรือเพื่อผลประโยชน์โดยรวมของสังคม ประเด็นนี้ยังมีความสำคัญในสังคมไทย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความไม่ลงตัวของการจัดโครงสร้างสถาบันการเมืองซึ่งมีแนวโน้มว่าอำนาจจะไปอยู่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนกระทบต่อดุลยภาพแห่งอำนาจ

ปัญหาทั้ง 4 ประการข้างต้นถือว่าเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญของสังคมไทยที่กระทบต่อคุณภาพของประชาธิปไตย กระทบต่อระบบการบริหารราชการแผ่นดิน กระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของสังคมไทย และท้ายที่สุดแล้วย่อมมีผลกระทบต่อความผาสุกของประชาชนในภาพรวม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมไทยจะต้องหาหนทางเพื่อหลุดพ้นจากสภาพปัญหาดังกล่าว

2. การสร้างชุมชนเข้มแข็งคือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยไทย

เหตุใดจึงต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ก่อนอื่นจะขอกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และมีกระบวนการจัดการตนเองของชุมชนโดยมีประเด็นการศึกษา ดังนี้

2.1 ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นและความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น ในทางวิชาการมีการให้ความหมายของ “ชุมชน” ในหลายมิติ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง “ชุมชน” ในมิติสังคมวิทยา (Sociological Perspective) โดย Poplin ได้กล่าวว่า ชุมชนต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ ในงานศึกษาของ โกวิท วัฒนกุล (2562, น. 10) คือ (1) กลุ่มคนที่มาอยู่

รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง (Geo-Graphic Area) (2) สมาชิกที่มีการติดต่อกันทางสังคม (Social Interaction) (3) สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Relationship) (4) มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ (Psycho-Ecological Relationship) และ (5) มีกิจกรรมส่วนรวมเพื่อใช้ประโยชน์ (Central Activities for Utilization) นอกจากนี้ Poplin ยังได้กล่าวถึงสถานะของชุมชนไว้ 3 สถานะ ดังนี้ (1) ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit) (2) ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม (Community as a Social System Unit) และ (3) ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาทางวัฒนธรรม (Community as a Psycho Cultural Unit)

ส่วนคำว่า “ท้องถิ่น” (Local) เป็นรากศัพท์ที่มาจากภาษาละติน คือ localis แปลว่า สถานที่ (Place) ดังนั้นคำว่า “ท้องถิ่น” จึงหมายถึง เขตพื้นที่จำเพาะ (Definite Place of Definite District) ที่เป็นส่วนย่อยของประเทศ (Country as a Whole) ในแง่การปกครองท้องถิ่น คือเขตการปกครองที่กฎหมายปกครองของเทศานั้นกำหนดขึ้น เช่น ในต่างประเทศแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นเป็นเมือง (Town), นคร (City), มหานคร (Metropolitan) เป็นต้น ส่วนคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” (Local Communities) เป็นคำที่ใช้ในประเทศยุโรป เช่น อิตาลี เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีระบบการปกครองท้องถิ่นที่มีพื้นฐานมาจาก “ชุมชน” โดยชุมชนดั้งเดิมของประเทศเหล่านี้เป็นชุมชนปกครองตนเอง (Self-Governing Community) (โกวิทย์ พวงงาม 2562, น. 26-27)

ความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญใน 5 ประการ (1) ชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่หรือภารกิจบางอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคมที่ใหญ่กว่า เช่น หน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม หน้าที่ในการดำรงสถาบันครอบครัว ฯลฯ (2) ชุมชนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสะท้อนความคิดของประชาชนในระบบสังคมได้ เป็นอย่างดีเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหน่วยทางปกครองอย่างเป็นทางการ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) และอย่างไม่เป็นทางการ (การดูแลหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน) จึงทำให้ชุมชนมีลักษณะพิเศษบางประการในการเข้าถึงประชาชนในชุมชน (3) ชุมชนท้องถิ่น เป็นการรวมตัว (Grouping) ผลประโยชน์และความต้องการของคนในสังคมให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการจัดการข้อเรียกร้องต่างๆ (4) ชุมชนท้องถิ่น เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม ในการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน (5) ชุมชนท้องถิ่น เปรียบเสมือนสถาบันในการฝึกการมีส่วนร่วม หรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน ความสำคัญของชุมชนดังกล่าวทำให้เราเห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต่อระบบสังคมในขั้นพื้นฐานที่สุด และมีผลต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่งด้วย (โกวิทย์ พวงงาม, 2562, น. 31)

2.2 การสร้างชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน ในเรื่องการสร้างชุมชนเข้มแข็ง อาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็งของชุมชนไม่เรียกว่า หมายถึง ชุมชนที่คิดพึ่งตนเอง จัดการตนเอง ดูแลซึ่งกันและกันได้” ชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชน หมายถึง การส่งเสริมให้ชุมชนต้องเป็นชุมชนที่มีกระบวนการเพื่อทำให้คนมีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง

ได้อย่างมีความสุข มีความสามารถในการจัดการกับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับคนอื่นอย่างเอื้ออาทรต่อกัน เป็นพื้นฐานของการสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี คุณค่าความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นเองก่อปรักับความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น

สำหรับกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถจัดการตนเองได้นั้นชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคน และชุมชนว่าสามารถจัดการตนเองได้ ด้วยการยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การที่ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถจัดการกับปัญหา และสามารถจัดการความสัมพันธ์ของชุมชน หรือจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอิสระทั้งทางด้านความคิด การแสดงออก และมีองค์ความรู้ (Knowledge) ที่อาจจะถูกถ่ายทอดมาในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเกิดขึ้นจากการสังสมประสบการณ์ของชุมชนท้องถิ่นเอง

จากงานศึกษาวิจัยของประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ (2565, น. 85) ในเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ” จากการศึกษาของคณะวิจัยในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้นำมาสู่กระบวนการสังเคราะห์บทเรียนจากเงื่อนไขของพื้นที่ต่างๆ โดยพบว่า การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ มีประเด็นร่วมสำคัญที่สามารถสะท้อนให้

เห็นถึงการทำงานของชุมชนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่โดยมีลักษณะที่สำคัญ 6 ประเด็น คือ (1) การมีจินตภาพร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง (2) การมีการจัดการร่วมในเชิงสถาบัน (3) การมีการจัดการความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมในความรู้และการยกระดับองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ (4) การมีกติกา มีข้อตกลงร่วมในการจัดการ (5) บทบาทภาคประชาสังคมกับการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน (6) การสร้าง “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่เจรจาและปรึกษาหารือ”

งานศึกษาครั้งนี้ของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ (2565, น. 127) พบว่า ชุมชน องค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมได้ร่วมกันสร้าง “พื้นที่กลาง” ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากร และความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา ซึ่งเป็นประเด็นที่ซับซ้อนไม่สามารถแก้ไขได้โดยชุมชนหรือหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง รวมทั้งเพื่อเสนอทางเลือกหรือนวัตกรรมด้านการพัฒนาแบบใหม่ที่เปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ ได้มีบทบาทในการพัฒนา พื้นที่กลางในที่นี้เป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้เล่นหรือผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือประเด็นการพัฒนาของชุมชนได้ปรึกษาหารือ เจรจาและถกเถียงกัน โดยเอาผลประโยชน์ของสาธารณะหรือชุมชนเป็นตัวตั้ง การมี “พื้นที่กลาง” จึงเป็นกลไกหรือเครื่องมือพื้นฐานที่นำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งที่นำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนได้ ดังนั้นประเด็นในการศึกษาต่อไปจะได้ศึกษาถึงเรื่อง “พื้นที่กลาง” ถึงความหมายขอบเขตและการทำหน้าที่ของ “พื้นที่กลาง” ต่อไป

3. การสร้าง “พื้นที่กลาง” เป็นเครื่องมือและกลไกที่สร้างฐานรากประชาธิปไตยของไทย

“พื้นที่กลาง” ได้รับการออกแบบบนพื้นฐานของประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในระดับพื้นที่ต่างๆ จนนำมาสู่การสังเคราะห์เพื่อวางรูปแบบและแนวทางของการสร้าง “พื้นที่กลาง” ให้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ “พื้นที่กลาง” คือพื้นที่สาธารณะของประชาชนในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการจัดการในระดับท้องถิ่น ในที่นี้จะได้ศึกษาถึง 3.1 “พื้นที่กลาง” กับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) และ 3.2 ความพยายามในการทำให้เกิด “พื้นที่กลาง” ในสังคมไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 “พื้นที่กลาง” กับ “ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (Deliberative Democracy) “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” คือ หัวใจสำคัญประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) ที่พยายามแก้ไขปัญหา หรือเติมเต็มข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ในที่นี้จะได้กล่าวถึงในงานศึกษาของ Juergen Gerhard, Friendhelm Neidhardt (1990, pp. 4-15) “พื้นที่กลาง” (Public Sphere) และประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” (Oeffentlichkeit - Public Sphere) ความหมายของคำว่า “สาธารณะ” (Oeffentlichkeit) ในภาษาเยอรมันเริ่มต้นใช้ในศตวรรษที่ 18 ความหมายดั้งเดิมของคำนี้หมายถึง พื้นที่หรือขอบเขตซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้และเปิดเผยและโดยทั่วไปเป็นเรื่อง

ที่เกี่ยวกับการกิจของรัฐ ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ความหมายของ “พื้นที่สาธารณะ” นอกจากจะมีความเข้าใจตามความเดิมแล้วเป็นครั้งแรกที่คำว่า “พื้นที่สาธารณะ” ถูกนำมาเชื่อมโยงกับกับกลุ่มบุคคลซึ่งถูกแปลเป็นภาษาเยอรมันว่า “Publikum” ข้อความคิดว่าด้วย “พื้นที่สาธารณะ” ในเยอรมนีที่ได้รับการกล่าวถึงส่วนใหญ่ในปัจจุบันนี้มีพื้นฐานมาจากการงานของ Jürgen Habermas และ Niklas Luhmann สำหรับผลงานของ Jürgen Habermas นักวิชาการชาวเยอรมันได้เสนอผลงานชื่อ “การแปลงรูปเชิงโครงสร้างของพื้นที่สาธารณะ” Habermas ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดสำนึกสาธารณะ (สำนึกส่วนรวม) ว่ามาจากการที่ปัจเจกบุคคลใช้ความรู้และแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุผล อย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ ส่งผลให้สาธารณชน (public) เริ่มสามารถเข้าถึงและยึดครองมณฑลสาธารณะที่เคยถูกควบคุมโดยรัฐได้ และต่อมาพื้นที่ดังกล่าวก็ได้แปรเปลี่ยนเป็นพื้นที่ของการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์การเมือง รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ตัวอำนาจรัฐด้วย พื้นที่สาธารณะจึงกลายเป็นอำนาจใหม่ที่ท้าทายอำนาจเดิมของสังคมศักดินาในยุโรป อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่สาธารณะดังกล่าวได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางด้วย เพราะนอกจากการพูดคุยดังกล่าวจะเป็นช่องทางให้สมาชิกในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะแล้ว ยังสามารถตรวจสอบรัฐบาลที่กำลังปกครองอยู่ในขณะนั้นได้ด้วย หลังจากนั้นผลที่เกิดขึ้นก็คือ กลุ่มพื้นที่สาธารณะนั้นก็将会นำเอาข้อสรุปหรือข้อเสนอไปต่อรองกับชนชั้นกษัตริย์หรือขุนนาง พื้นที่สาธารณะจึงเท่ากับเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางได้แสดงตัวในฐานะ “พลเมือง” และได้รวมตัวกันเพื่อเป็น

ช่องทางเข้าไปร่วมกับชีวิตสาธารณะของสังคม โดย Juergen Gerhard และ Friedhelm Neidhardt ได้สรุปเกี่ยวกับ “พื้นที่สาธารณะ” ว่ามีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) เป็นระบบการติดต่อสื่อสารที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งแยกออกจากระบบสังคมอื่นๆ โดยระบบวางอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความเห็น โดยบุคคล, กลุ่มบุคคล และสถาบันได้หิบบกประเด็นใดประเด็นหนึ่งเพื่อให้ข้อคิดเห็นต่อประเด็นนั้นๆ (2) ลักษณะเฉพาะของระบบการติดต่อสื่อสารดังกล่าวมีผลทำให้สมาชิกของสังคมทุกคนสามารถเข้าร่วมกับระบบดังกล่าวได้ ความเป็นสาธารณะดังกล่าวโดยพื้นฐานแล้วไม่มีข้อจำกัดสำหรับบุคคลใดๆ เป็นระบบที่เปิดกว้าง ประเด็นนี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการก่อตั้งระบบของ “พื้นที่สาธารณะ” ซึ่งไม่ได้หมายความว่า “พื้นที่สาธารณะเป็นระบบที่ไม่มีข้อจำกัดใดๆ แต่ประเด็นสำคัญคือความไม่สามารถที่จะมีข้อจำกัดได้ในเชิงหลักการ ดังนั้น “พื้นที่สาธารณะในความหมายนี้คือระบบที่ไม่สามารถระบุถึงสมาชิกที่ชัดเจนตายตัวได้ โดยหลักการแล้วทุกคนย่อมเข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะได้ และ (3) เป็นระบบของการติดต่อสื่อสารซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นระบบที่เปิดกว้างสำหรับบุคคลทั่วไปในสังคมและเป็นระบบที่มุ่งหมายสำหรับบุคคลที่เป็นสามัญชนทั่วไป ลักษณะของ “พื้นที่สาธารณะ” ในประการนี้ย่อมมีผลกับกระบวนการในการจัดทำข้อมูลของระบบซึ่งเป็นระบบของบุคคลสามัญทั่วไปที่เปิดกว้าง

สำหรับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) นั้น ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือปรากฏขึ้นอย่างน้อยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้เกิดพัฒนาการในทฤษฎีทางการเมืองที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

หากจะให้ความหมายอย่างกว้างๆ ถึงประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมักจะอ้างถึงแนวคิดในกระบวนการจัดทำกฎหมายของพลเมืองโดยการปรึกษาหารือต่อสาธารณะ การอธิบายในทางกฎหมายของความชอบด้วยกฎหมาย ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือทำให้เกิดแนวคิดของกระบวนการนิติบัญญัติที่สมเหตุสมผล หลักการการมีส่วนร่วม และการปกครองตนเองของพลเมือง หากกล่าวโดยสรุปในปัจจุบันนี้ เป็นเรื่องแนวคิดว่าด้วยความอิสระทางการเมืองที่อยู่บนพื้นฐานของการให้เหตุผลในภาคปฏิบัติของพลเมือง Joshua Cohen (1997, p. 72) ได้กล่าวถึงข้อความคิดว่าด้วยประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่า ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ (1) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือวางอยู่บนพื้นฐานของกลุ่มบุคคลซึ่งบรรดาสมาชิกมีความมุ่งหมายที่จะดำเนินการต่อเนื่องโดยไม่มีการกำหนดเวลาสิ้นสุด (2) สมาชิกของกลุ่มบุคคลดังกล่าวได้แลกเปลี่ยนทัศนะในประเด็นที่ได้มีการกำหนดเพื่อการปรึกษาหารือกัน การแลกเปลี่ยนของสมาชิกนั้นด้วยความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือกันในการทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายตามที่ได้ปรึกษาหารือกัน การปรึกษาหารือขึ้นอยู่กับหลักพื้นฐานของความอิสระและเท่าเทียมกัน (3) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความหลากหลาย สมาชิกของกลุ่มบุคคลมีความหลากหลายในความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น ดังนั้น จึงมีความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน (4) เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มบุคคลคำนึงถึงกระบวนการปรึกษาหารือซึ่งถือว่าเป็นที่มาของ “ความชอบธรรม” ดังนั้น จึงมีความสำคัญอย่างสำหรับบรรดาสมาชิกทั้งหลาย ไม่ใช่เฉพาะแต่ผลของการปรึกษาหารือเท่านั้น แต่กรณี

ย่อมเป็นที่ประจักษ์ต่อบรรดาสมาชิกทั้งหลายถึงกระบวนการปรึกษาหารือ และ (5) บรรดาสมาชิกยอมรับบุคคลอื่นๆ ถึงความสามารถในการปรึกษาหารือกัน ความสามารถดังกล่าวเรียกร่องสำหรับการแลกเปลี่ยนด้วยเหตุผลต่อสาธารณะและสำหรับการยอมรับต่อผลของการให้เหตุผลดังกล่าว

นอกจากลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือแล้ว Joshua Cohen, (1997, p. 73) ยังได้กล่าวถึงกระบวนการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือวางอยู่บนหลักการดังต่อไปนี้ (1) กระบวนการปรึกษาหารือเป็นกระบวนการที่เป็น “อิสระ” ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประการ ก. ผู้เข้าร่วมกระบวนการปรึกษาหารือยอมผูกพันกับของการปรึกษาหารือและเป็นเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก่อนหน้าแล้ว ข้อเสนอทั้งหลายมิได้ถูกจำกัดบนพื้นฐานเรื่องอำนาจหรือจากหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ข. ผู้เข้าร่วมกระบวนการปรึกษาหารือจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าพวกเขาสามารถดำเนินการตามผลของการปรึกษาหารือนั้นได้ (2) กระบวนการปรึกษาหารือเป็นการแสดงถึง “การมีเหตุผล” ที่เรียกร่องไปยังรัฐ การให้เหตุผลของพวกเขาสำหรับข้อเสนอที่ก้าวหน้าขึ้นเป็นการสนับสนุนพวกเขาหรือวิพากษ์วิจารณ์พวกเขา การให้เหตุผลเหล่านั้นอยู่บนความคาดหวังว่าเหตุผลเหล่านั้นจะแก้ปัญหาของพวกเขาได้ แนวคิดของการปรึกษาหารือเน้นย้ำว่าทางเลือกของกลุ่มบุคคลควรทำในวิถีทางของการปรึกษาหารือกัน (3) แนวคิดของการปรึกษาหารือ ผู้เข้าร่วมการปรึกษาหารือทุกฝ่ายล้วนมีความเท่าเทียมกันทั้งในนัยของทางการเมืองและนัยเชิงเนื้อหา ความเท่าเทียมกันในนัยของทางการเมืองนั้นเป็นเรื่องของกฎระเบียบ ไม่มีบุคคลใดคนหนึ่ง

มีอยู่เหนือบุคคลอื่น ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในกระบวนการปรึกษาหารือ สมาชิกแต่ละคนสามารถกำหนดประเด็นการหารือ และอาจมีข้อเสนอที่เป็นทางออกของปัญหา และทุกคนมีเสียงเท่ากัน ในกระบวนการตัดสินใจ สำหรับความเท่าเทียมกันนัยเชิงเนื้อหา นั่น คือ การกระจายอำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่จะต้องไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีบทบาทที่มีอำนาจเหนือในกระบวนการปรึกษาหารือ (4) กระบวนการปรึกษาหารือมีความมุ่งหมายที่จะหาเหตุผลที่โน้มน้าวทุกฝ่ายให้ยอมรับผลของการตัดสินใจร่วมกัน หรือต้องความเห็นพ้องต้องกัน (consensus)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะและหลักการของของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือดังกล่าวข้างต้นถือเป็นข้อพิจารณาพื้นฐานที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกลไกของ “พื้นที่กลาง” และอาศัยลักษณะและหลักการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพื่อนำไปสู่ความเห็นพ้องต้องกันของกระบวนการภาคประชาสังคม สำหรับแนวทางของหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารืออาจดำเนินการได้โดยทำเป็นข้อตกลงพื้นฐานของพื้นที่กลางนั้นๆ

3.2 ความพยายามในการทำให้เกิด “พื้นที่กลาง” ในสังคมไทย การเกิดขึ้นของ “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนในสังคมเริ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นประเด็นสาธารณะและนำไปสู่การเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการปกครอง “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการประชาธิปไตย กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยมีข้อจำกัดหลายประการที่แตกต่างไปจากสังคมตะวันตก

แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2558 มีความพยายามในการวางรากฐานให้เกิดพื้นที่กลางในระดับจังหวัด โดยเรียกว่า “สมัชชาพลเมือง” โดยเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งกำหนดไว้ในร่างมาตรา 215 (คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, ม.ป.ป., น. 76) โดยมาตรา 215 บัญญัติว่า

“ประชาชนหรือชุมชนย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการกำหนดรูปแบบองค์กรบริหารท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องถิ่น การบริหารงานท้องถิ่น การออกเสียงประชามติระดับท้องถิ่น หรือการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

องค์กรบริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอย่างน้อยต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการดำเนินงาน และรายงานงบการเงิน และสถานการณ์การคลังท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ ส่งเสริมสมัชชาพลเมือง รวมทั้งต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เพื่อประโยชน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ พลเมืองอาจรวมกันเป็นสมัชชาพลเมืองซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากองค์ประกอบที่หลากหลายจากพลเมืองในท้องถิ่น และมีความเหมาะสมกับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ มีการกิจร่วมกันกับองค์กรบริหารท้องถิ่นในการดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้

องค์ประกอบ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ที่มา วาระดำรงตำแหน่ง ภารกิจของสมัชชาพลเมืองและ

การอื่นที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ความมุ่งหมายของการจัดให้มี “สมัชชาพลเมือง” โดยความมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองตื่นรู้ (active citizen) ในพื้นที่นั้นๆ ได้เข้ามาผลักดันให้เกิด “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” โดยอาศัยกลไกของ “สมัชชาพลเมือง” เป็นเครื่องมือหรือกลไกขับเคลื่อนดังกล่าว เพื่อให้การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเท่าเทียมกับการฝึกฝนวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระดับรากฐานไปในคราวเดียวกันด้วย ดังนั้น ตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นความพยายามผลักดันให้เกิดพื้นที่กลางในนามของ “สมัชชาพลเมือง” และจะต้องอาศัยพื้นฐานของกฎหมายวางแนวทางเพื่อให้เกิด “สมัชชาพลเมือง” ในแต่ละพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการวางรากฐานให้เกิด “พื้นที่กลาง” ในระดับการปกครองส่วนท้องถิ่นในครั้งนี้ก็ประสบความสำเร็จ เมื่อการลงมติให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ตกไป

ดังนั้น กระบวนการกระจายอำนาจของประเทศไทยที่ให้น้ำหนักการกระจายอำนาจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาศัยระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นเครื่องมือเข้าสู่อำนาจและในท้ายที่สุดผู้ได้อำนาจในการจัดการปกครองท้องถิ่นผ่านกลไกตัวแทนส่วนใหญ่จะตกอยู่ในมือชนชั้นนำท้องถิ่น ประชาชนถูกผลักออกจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองนำมาสู่ปัญหาการกระจายอำนาจของไทย นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อมผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบสถาบันที่ตายตัวไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความซับซ้อนและมีความแตกต่างกัน

ตามพื้นที่ได้ โดยหลักการแล้ว “พื้นที่กลาง” กับ “ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” ไม่ได้เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่เป็นการเพิ่มเติมสร้างระบบคู่ขนานของการพัฒนาประชาธิปไตยในท้องถิ่นไทย ระบอบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะช่วยแก้ปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ของระบบการเมืองแบบตัวแทน “พื้นที่กลาง” ในหลักการของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะสำเร็จได้ ต้องสร้างพลเมืองตื่นรู้ (active citizen) และมีจิตสาธารณะรวมหมู่ (civic life) หลักการสำคัญของพื้นที่กลาง คือ กระบวนการที่ให้ประชาชนหรือภาคพลเมืองได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตอบสนองข้อเรียกร้องเพื่อให้ตัวแทนของตนหรือรัฐบาลนำไปปฏิบัติต่อไป

4. การจัดการตนเองของชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ต่างๆ

การจัดการตนเองของชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ต่างๆ จะขอกล่าวถึง 2 ขอบเขต คือ

4.1 ชุมชนเข้มแข็งที่จัดการตนเองในประเด็นต่างๆ และ

4.2 ชุมชนเข้มแข็งที่บูรณาการในระดับจังหวัด โดยมีประเด็นในการศึกษา ดังนี้

4.1 ชุมชนเข้มแข็งที่จัดการตนเองในประเด็นต่างๆ จากงานศึกษาของ (โกวิทย์ พวงงาม 2562, น. 455-683) โดยอาจแบ่งประเด็นที่ชุมชนเข้มแข็งได้ดำเนินการ ดังนี้ (1) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านการเงินชุมชน (2) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านแผนชุมชน (3) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (4) การจัดการตนเอง

ของชุมชนท้องถิ่นด้านการเกษตร (5) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง (6) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านความมั่นคงทางอาหาร (7) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านการต่อสู้กับความยากจน แนวทางในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าว จากการศึกษาของโกวิทย์ พวงงาม ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ประกอบด้วยปัจจัย ดังต่อไปนี้

4.1.1 กลไกหลักในการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 กลไกหลัก คือ (1) กลุ่มแกนนำและสมาชิกอาสาสมัคร (2) สมาชิกกลุ่ม และ (3) สภาผู้นำชุมชน โดยการเปิดพื้นที่ให้กับคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมหรือกระบวนการหลักเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หรือมีเวทีการเรียนรู้

4.1.2 หลักการที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วยหลักการดังนี้ (1) หลักการประชาธิปไตยชุมชนที่เน้นการรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน ตลอดจนการปรึกษาหารือและถกเถียง (Deliberative) (2) หลักการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น (3) หลักการทำงานแบบทำทันที หรือเรียกว่า “ททท.” (4) หลักการเชื่อมโยงกิจกรรมทุกภาคส่วนให้เห็นเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมให้ได้ (5) หลักการแบ่งความรับผิดชอบให้แก่ชุมชนกลุ่ม โชน คุ่มละแวก และ (6) หลักการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก

4.1.3 กระบวนการที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ได้อาศัยกระบวนการดังนี้ (1) กระบวนการกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง (2) กระบวนการตรวจสอบโดยเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (3) กระบวนการ

ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (4) กระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง (5) กระบวนการปรับแนวคิดชุมชน เพื่อให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง และ (6) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น มีเครื่องมือที่หลากหลาย กล่าวคือ (1) ศิล 5 (2) ระบบเครือญาติ (3) คุ่มบ้าน โชนบ้าน กลุ่มบ้าน และละแวกบ้าน (4) แผนแม่บทชุมชน (5) กลุ่ม/องค์กรชุมชน หรือเครือข่ายชุมชน (6) กฎระเบียบและกติกาที่ชัดเจน (7) ระบบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.5 เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จะมีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) ความผูกพันต่อกันกำเนิด (2) จิตสำนึกรักและห่วงแหนชุมชน (3) การพึ่งตนเองของชุมชน และ (4) รูปแบบการจัดการตนเองที่เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

จากผลสรุปของงานศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและชุมชนจัดการตนเองได้เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนหันกลับมามองคุณค่าของตนเองและเห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองของชุมชน ดังนั้น การมีมาตรการและกลไกที่เหมาะสมในการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาให้เกิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการผลักดันและขับเคลื่อนในเรื่องดังกล่าว

4.2 ชุมชนเข้มแข็งที่บูรณาการในระดับจังหวัด

กรณีของจังหวัดพังงาที่ได้ผลักดันขับเคลื่อนแนวคิดเรื่อง “พังงาแห่งความสุข” เป็นตัวอย่างของชุมชนเข้มแข็งที่บูรณาการในระดับจังหวัด โดยสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

4.2.1 การเดินทางของ “พังงาแห่งความสุข” ดำเนินการโดย (1) เครื่องมือสำคัญที่ใช้ขับเคลื่อนงานภาคประชาชนในช่วงเริ่มต้นคือ “การทำแผนชุมชน” ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานที่ทำให้ชาวบ้านได้ย้อนทวนมาทำความเข้าใจกับชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง จนกลายเป็นรากฐานของการทำงานพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งการบริหารจัดการโครงการที่ชาวบ้านได้เรียนรู้การบริหารงบประมาณด้วยตนเอง (2) การก่อตั้งสภาองค์กรชุมชน 13 พื้นที่ เป็นจุดเปลี่ยนของภาคประชาสังคมของพังงา เพราะเมื่อมีสภาองค์กรชุมชนแล้วก็ต้องมี “พื้นที่กลาง” ในการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจ การมีพื้นที่กลางไว้พูดคุย นอกจากจะทำให้ทีมได้พบปะพูดคุยกันมากขึ้นแล้ว ยังหลอมรวมให้คนทำงานกลายเป็นทีมเดียวกัน และเริ่มมีทีมงานหน้าใหม่เข้าสู่วงการหลายคน (3) ค้นหาเป้าหมายการทำงานร่วมกัน ความพยายามค้นหาจุดร่วมของความต้องการระหว่างหน่วยงานองค์กรต่างๆ กับความต้องการของทีมงาน เพื่อเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชนให้เป็นเนื้อเดียวกัน รวมทั้งปรับท่าทีในการเข้าไปสัมพันธ์กับหน่วยงานในท้องถิ่นมากขึ้น จนนำไปสู่การขับเคลื่อนจังหวัดจัดการตนเองบนวาทกรรม “พังงาแห่งความสุข” และมีการร่างแผนยุทธศาสตร์ 10 ข้อ เพื่อร่วมกันสร้าง “พังงาแห่งความสุข”

4.2.2 ความสำเร็จของ “พังงาแห่งความสุข” พื้นฐานแห่งความสำเร็จ (1) การปรับกระบวนการความคิดใหม่ การปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดและกระบวนการทำงานใหม่ ถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญ กระบวนการทำงานที่ต้องไปสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ส่งผลทำให้คณะทำงานต้องปรับท่าทีการทำงานใหม่จากที่เคยประทั่ง

อย่างเดียวก็นับเป็นไปเน้นสร้างความสัมพันธ์ใช้คนกับข้อมูลมาเป็นฐานการเคลื่อนงานแทน ผลจากการเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำงานใหม่ ส่งผลให้หน่วยราชการยอมรับการทำงานของคณะทำงานมากขึ้น (2) การสร้างความเข้าใจกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และกระบวนการขับเคลื่อนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดำเนินการอย่างเข้มข้นผ่านเวที “สภาพลเมือง” และ (3) การขับเคลื่อนทางสังคมมีการเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะ 3 ด้าน คือ ก. การสร้างกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสังคม ข. การคิดและวางแผนการเงินแบบผู้ประกอบการสังคม และ ค. การจัดการและการพัฒนาทีมในช่วงเปลี่ยนผ่าน (ไมตรี จงไกรจักร และปณิธิดา จันทรร่วม (บ.ก.), 2561, น. 24-52)

จุดเริ่มต้นของพลังแห่งความสุข มาจากแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี และคุณประชา หุตานุวัตร ที่มองว่า บทเรียนภาคประชาสังคมของจังหวัดพังงา คือการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนระดับรากฐาน ที่มีความเป็น ตัวของตัวเอง และมีศักดิ์ศรี เห็นได้จากการทำร่วมกับ ผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ไม่ว่าจะเปลี่ยนกี่คน พวกเขาก็ สามารถรับมือและประสานการทำงานร่วมกันได้ จึงอยากนำ แนวคิดการทำงานขับเคลื่อนสังคมของทีมพังงามาขยายผล ต่อให้คนในสังคมเห็นบทเรียนหนึ่งของการสร้างชุมชน เข้มแข็งที่มาจากฐานรากจริงๆ ปัจจุบันพังงาได้จัดทำ “ผังยุทธศาสตร์การพัฒนาพังงา” ที่จะนำไปสู่เป้าหมายสำคัญ ว่าด้วย “พังงาแห่งความสุข” กระบวนการดังกล่าวถือเป็น มิติใหม่ของกระบวนการพัฒนาที่จะสร้างให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมคิด ร่วมออกแบบในกิจกรรมของการพัฒนา ของจังหวัด ผังยุทธศาสตร์การพัฒนาพังงาจึงนับเป็น

ปรากฏการณ์สำคัญสำหรับรูปแบบการพัฒนาของ ประเทศที่จะต้องสร้างการพัฒนาจากหลากหลายภาคส่วน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายความสุขของทุกคนร่วมกัน (สถาบันอาศรมศิลป์, ม.ป.ป., บทนำ) และ (รายละเอียด โปรดดูภาคผนวกใน บรรณเจติ สังคะเนติ, 2565, น. 115)

กล่าวโดยสรุป (1) ชุมชนที่เข้มแข็งที่จัดการตนเอง ในระดับชุมชนอย่างน้อยต้องมีลักษณะ ดังนี้ (ก) การมี จินตภาพร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น (ข) การมีการ จัดการร่วมในเชิงสถาบัน (ค) การมีการจัดการความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมในความรู้และการยกระดับ องค์ความรู้สู่การปฏิบัติ (ง) การมีกติกา มีข้อตกลงร่วม ในการจัดการ (2) สำหรับชุมชนเข้มแข็งที่บูรณาการ ในระดับจังหวัด อย่างน้อยต้องมีลักษณะ ดังนี้ (ก) การปรับ กระบวนความคิดใหม่ (ข) การสร้างความเข้าใจกันระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม (ค) การขับเคลื่อน ทางสังคมมีการเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะ 3 ด้าน คือ ด้านการสร้างกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสังคม ด้านการคิด และวางแผนการเงินแบบผู้ประกอบการสังคม และด้าน การจัดการและการพัฒนาทีมในช่วงเปลี่ยนผ่าน

5. การทำให้ชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดจะเป็นจุดคานงัด ประเทศไทยอย่างไร

การศึกษาในหัวข้อนี้จะเป็นการวิเคราะห์ว่า การทำให้ชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ใน ระดับจังหวัดจะเป็นจุดคานงัดประเทศไทยได้อย่างไร โดย ในการศึกษาเชิงวิเคราะห์นี้จะอาศัยกรณีของจังหวัดพังงา ที่ผลักดันให้เกิด “พังงาแห่งความสุข” เป็นฐานของ

การวิเคราะห์ โดยมีประเด็นในการวิเคราะห์ 4 ประเด็น ดังนี้ 5.1 ลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย 5.2 ลดการรวมศูนย์ของระบบราชการรวมศูนย์ของการบริหารราชการของไทย 5.3 ก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมของภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง และ 5.4 สังคมไทยมีประชาธิปไตยฐานรากที่เข้มแข็งส่งผลต่อคุณภาพของประชาธิปไตยโดยรวม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 ลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทย

การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและการมีกลไก “พื้นที่กลาง” ในระดับจะมีส่วนสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำในทางโครงสร้างของสังคมไทย กล่าวคือ ในทางโครงสร้างของสังคมจะมีการปรับดุลอำนาจระหว่างรัฐ เอกชน (ทุน) และ สังคมอย่างชัดเจน จากกรณีศึกษาของจังหวัดพังงา ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พลังในการขับเคลื่อนทิศทางของจังหวัดพังงานั้นมิได้เกิดจากการกำหนดของภาครัฐเพียงลำพัง กระบวนการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาสู่พังงาแห่งความสุข เป็นกระบวนการกำหนดอนาคตการพัฒนาาร่วมกันของประชาชนในจังหวัดพังงาทุกภาคส่วนเพื่อร่วมแรงกัน ในการสร้างการพัฒนาจังหวัดไปสู่ทิศทางแห่งการกระจาย เป็นธรรม เติบโต ยั่งยืน โดยมีกระบวนการรับฟังความเห็นของทุกภาคส่วนที่มีต่อการพัฒนาพังงา การสำรวจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น เพื่อนำมาสังเคราะห์ให้เป็นทิศทางร่วมกันของจังหวัดโดย ฝ่ายวิชาการ ปรากฏการณ์นี้นับเป็นต้นแบบที่สำคัญของ กระบวนการพัฒนาจังหวัดโดยประชาชนและภาครัฐ ร่วมมือกันสร้างทิศทางขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ การพัฒนาจังหวัดเป็นของทุกคน ซึ่งจะทำให้แต่ละหน่วยสามารถนำสาระที่อยู่ในผังยุทธศาสตร์การพัฒนาไปปฏิบัติ

ตามภารกิจของแต่ละองค์กรทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคท้องถิ่น ประเด็นนี้ถือเป็นนัยที่สำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างเพราะทำให้เกิดการต่อรองกันอย่างเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย “พื้นที่กลาง” ของจังหวัดพังงา ก็คือ กลไกการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือการเพิ่มอำนาจให้กลุ่มคนที่มีอำนาจน้อย เพื่อให้เกิดดุลยภาพเชิงอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่างๆ สามารถเข้าสู่เวทีการต่อรองได้อย่างมีพลังใกล้เคียงกันระหว่างรัฐ ทุน และสังคม ผลของการปฏิรูปความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะนำมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำ กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากรด้านต่างๆ ได้อย่างทั่วหน้า โดย กระบวนการปฏิรูป (คปร.) เห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรที่ควรถูกปฏิรูปเพื่อสร้างความเป็นธรรมนั้นมีอยู่ 4 ด้าน คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, ทรัพยากรเศรษฐกิจ, ทรัพยากรสังคม และทรัพยากร การเมือง และหากตรวจสอบแผนยุทธศาสตร์ 10 ข้อ เพื่อนำไปสู่ “พังงาแห่งความสุข” ประกอบด้วย (1) การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งการท่องเที่ยว เกษตร ประมง และอุตสาหกรรม (2) การสร้างระบบการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาตามวิถีชุมชน (3) การสร้างความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยอย่างเป็นธรรม (4) การสร้างระบบการมีส่วนร่วม ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งนโยบายการแก้ปัญหา การกัดเซาะชายฝั่ง (5) การสร้างระบบการมีส่วนร่วม ในการฟื้นฟูจิตวิญญาณวัฒนธรรมตามความหลากหลาย รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และอัตลักษณ์คนพังงา (6) การสร้างระบบความร่วมมือสู่พังงาเมืองปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพยากร (7) การสร้างระบบการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อลดข้อขัดแย้ง ยาเสพติด สร้างครอบครัวแห่งความสุข (8) การส่งเสริมสวัสดิการชุมชนสู่สวัสดิการสังคมโดยความร่วมมือ 4 ฝ่าย (ชุมชน, ท้องถิ่น, รัฐ และเอกชน) (9) การส่งเสริมระบบป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพ อย่างมีส่วนร่วม และ (10) การสร้างระบบการเมืองภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชน การมีส่วนร่วมให้เกิดธรรมาภิบาล จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ 10 ข้อ ของ “พังงาแห่งความสุข” นั้นครอบคลุมการเข้าถึงทรัพยากรทั้ง 4 ด้าน ตามทัศนะของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) และหากการขับเคลื่อนให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ “พังงาแห่งความสุข” ย่อมจะมีผลอย่างสำคัญต่อการลดความเหลื่อมเชิงโครงสร้าง ในจังหวัดพังงา (คณะกรรมการปฏิรูป, 2554, น. 16-18)

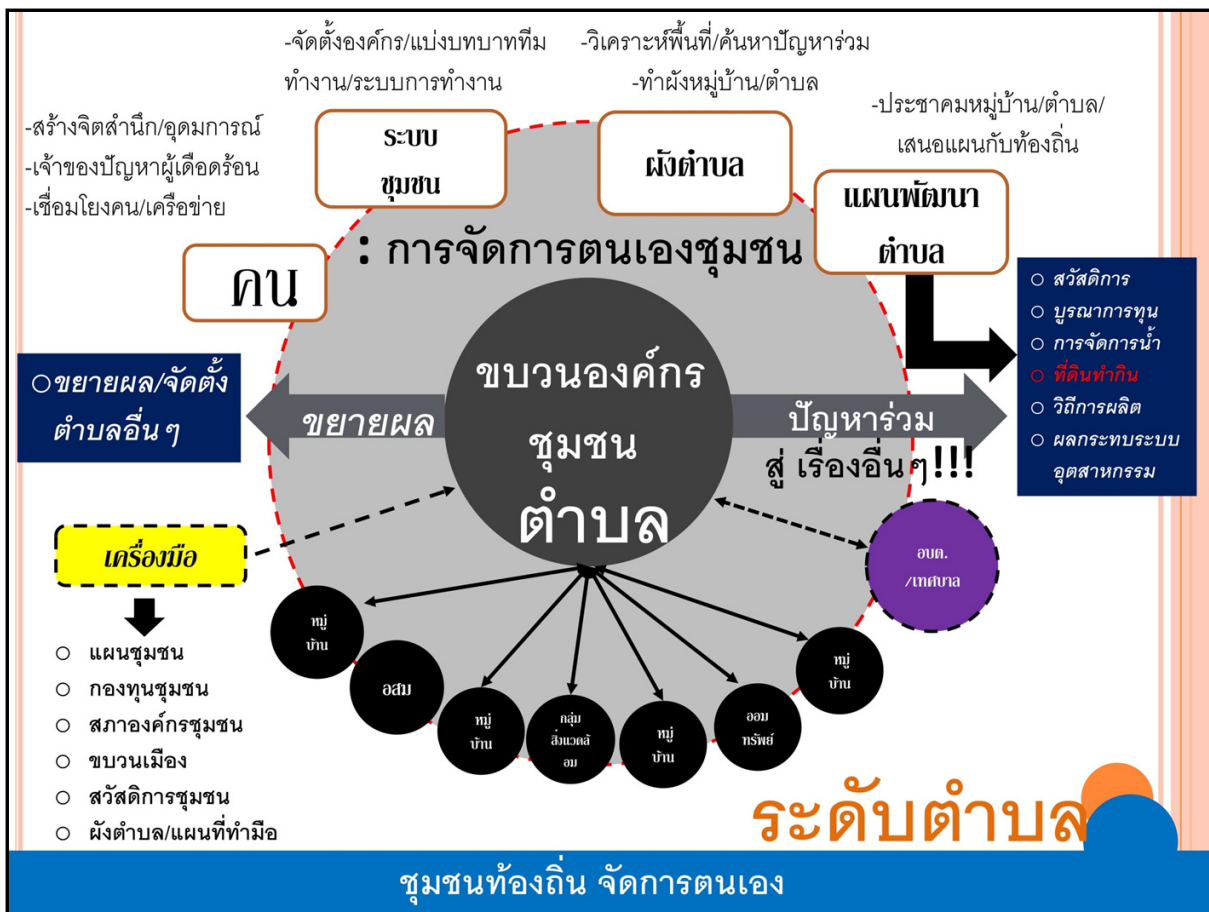
5.2 ลดการรวมศูนย์ของระบบราชการรวมศูนย์ของการบริหารราชการของไทย การเกิด “พื้นที่กลาง” ในกรณีของจังหวัดพังงานั้นย่อมมีผลโดยตรงต่อการลดการรวมศูนย์ของระบบราชการในจังหวัดพังงา โดยทั่วไปแล้วระบบราชการมีข้อจำกัดอย่างยิ่งในการบูรณาการกันระหว่างส่วนราชการด้วยกัน ด้วยข้อจำกัดของระเบียบทางราชการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอำนาจหน้าที่ บุคลากรและงบประมาณ รวมตลอดทั้งทัศนคติของภาคราชการที่มีต่อประชาชน ดังนั้น การบูรณาการของภาคราชการโดยการไม่ปรับปรุงโครงสร้างของระบบราชการใหม่จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ในทางตรงข้ามกับระบบราชการคือการดำเนินการของภาคประชาสังคม มีความยืดหยุ่นอาศัยความร่วมมืออย่างกว้างขวาง มองประเด็นปัญหาของชุมชนเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การบูรณาการในส่วนองภาคประชาสังคมจึงสามารถทำได้ดีกว่าภาคราชการ

จากประสบการณ์ในการต่อสู้ของกระบวนจังหวัดพังงา มีการสะท้อนมุมมองของว่า “ที่ผ่านมาเวลาผู้ว่าราชการจังหวัดมาใหม่ เราประท้วงอย่างเดียว ผลคือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ผู้ว่าราชการจังหวัดก็ยังทำงานเหมือนเดิม แต่พอครั้งนี้เราเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำใหม่ จัดสมัชชาต้อนรับแทนใช้วิธีนุ่มนวล แสดงพลังร่วมของคนพังงาให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรับรู้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ เราได้งบประมาณมาทำงาน” ประเด็นสำคัญของการเกิดการบูรณาการคือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนั้น ในกรณีของจังหวัดพังงา “พื้นที่กลาง” จึงกลายเป็น “กลไก” สำคัญซึ่งเป็นกลไกที่ไม่เป็นทางการที่ดึงทุกภาคส่วนให้มาร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ผลของความร่วมมือกันดังกล่าวนำไปสู่การนำงบประมาณของภาครัฐมาใช้ในกระบวนการทำงานของภาคประชาสังคม โดยเริ่มต้นจากผู้ว่าราชการจังหวัดได้จัดสรรงบประมาณมาใช้ในเวทีรับฟังความคิดเห็นเรื่องความสุข ความทุกข์ และข้อกังวลใจของคนพังงา ในพื้นที่ 8 ตำบล ครอบคลุม 8 อำเภอแล้วนำมาวิเคราะห์กำหนดร่างยุทธศาสตร์ซึ่งนำไปสู่การร่างธรรมนูญตำบลต่อไป ในปีต่อมา คณะทำงานยังคงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากยุทธศาสตร์จังหวัด จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่อีก 8 ตำบล รวมเป็น 16 ตำบล ใน 8 อำเภอ และจากพื้นฐานดังกล่าวนำมาสู่การยกระดับเป็นร่างยุทธศาสตร์ 10 ข้อ เพื่อให้เป็น “พังงาแห่งความสุข” (ไมตรี จงไกรจักร, นายกสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุข กล่าวถึงประสบการณ์การทำงานในการทำงานกับภาคราชการ) (ไมตรี จงไกรจักร และปณิตตา จันทร์อร่าม (บ.ก.), 2561, น. 43-44) ดังนั้น การผลักดันขับเคลื่อนให้เป็นไปตาม

สถาบันพระปกเกล้า

ยุทธศาสตร์ 10 ข้อของ “พึงาแห่งความสุข” จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มาจากทุกภาคส่วนมิใช่เกิดจากระบบสั่งการของภาครัฐ “พื้นที่กลาง” ของจังหวัดพึงาจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของการลดการรวมศูนย์อำนาจของระบบรัฐราชการ และก่อให้เกิดการกระจายอำนาจที่มีใช้การกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เป็นการกระจายอำนาจที่ไปสู่ชุมชนโดยตรง การกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนโดยตรงดังกล่าวย่อมส่งผลสำคัญต่อระบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ทำให้ชุมชนมีบทบาทอย่างสำคัญในการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาในตำบล และทิศทางการพัฒนา

ในระดับจังหวัด และผลที่ตามมาในประการต่อมา คือ การใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐในระดับจังหวัดเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ตามที่กำหนดไว้ย่อมมีนัยสำคัญว่า งบประมาณของแผ่นดินในจังหวัดได้ใช้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนโดยแท้จริง ซึ่งจะมีผลต่อการบรรเทาทุกข์และสร้างสุขให้กับประชาชนในชุมชนนั้น ผลของการพัฒนาในทิศทางเช่นนี้ย่อมมีผลอย่างสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำในเชิงโครงสร้างอีกมิติหนึ่ง

ที่มา: เอกสารการนำเสนอของ “ทีมพึงาแห่งความสุข” ที่นำเสนอต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

5.3 ก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมของภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง ในกรณีของพังงาย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การเปลี่ยนท่าทีจากการประท้วงเรียกร้องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นการแสดงพลังร่วมของคนพังงาย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม และไม่เพียงความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นภาคประชาสังคมที่แสดงถึงการมีวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำ โดยการพยายามดึงทุกภาคส่วนให้มาร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของจังหวัด นอกจากจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ในจังหวัดแล้วยังกำหนดให้มียุทธศาสตร์ “พังงาแห่งความสุข” 10 ข้อ นอกจากนี้ยังร่วมกันจะทำ “ผังยุทธศาสตร์การพัฒนาพังงา” สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในจังหวัดพังงาเป็นอย่างดี ซึ่งความเป็นสถาบันทางสังคมของภาคประชาชนในจังหวัดพังงานั้นมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับจังหวัดเท่านั้น แต่ความเป็นสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งนั้นได้กระจายตัวอยู่ในทุกตำบลของจังหวัดพังงา โดยแต่ละพื้นที่จะมีจุดแข็งในการจัดการเชิงพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การจัดการภัยพิบัติที่บ้านน้ำเค็ม, เศรษฐกิจชุมชนที่ตำบลมณีนี, สวัสดิการชุมชนเพื่อคนทำอยู่, ชีวิตที่มีชีวาของผู้สูงอายุโคกเจริญ, การจัดการท้องถิ่นที่เกาะยาวน้อย, นโยบายไร้รถถังที่ตำบลบางวัน, รวมพลังอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองเคียน, ตำนวนของความสุขที่คุระบุรี, ข้าวดีที่ตำบลตากแดด, เกาะปันหยีมีดีที่สวัสดิการชุมชน, ช่วยเหลือเกื้อกูล... จุดสร้างความสุขของคนบ้านหล่ออยู่ ความเข้มแข็งของ “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดย่อมมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดความเข้มแข็งในแต่ละชุมชน ในขณะที่เดียวกันความเข้มแข็งของ

แต่ละชุมชนย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของ “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัด

จากกรณีของจังหวัดพังงาการเกิดสถาบันทางสังคมของภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งนั้นมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมนั้นเป็นความเข้มแข็งที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน (community base) ไม่ใช่ความเข้มแข็งที่อยู่บนพื้นฐานของ “ปัจเจกบุคคล” (2) ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมของจังหวัดพังงาพัฒนาให้เกิด “พื้นที่กลาง” ซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในระดับจังหวัด และ (3) ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมของจังหวัดพังงานั้นมิได้เป็นความเข้มแข็งเฉพาะในส่วนของภาคประชาสังคม แต่เป็นความเข้มแข็งที่ดึงความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมให้มาร่วมมือกันในการสร้างสรรค์ให้เกิด “พังงาแห่งความสุข”

5.4 สังคมไทยมีประชาธิปไตยฐานรากที่เข้มแข็งส่งผลต่อคุณภาพของประชาธิปไตยโดยรวม หากย้อนกลับไปศึกษาเส้นทางการเดินทางของจังหวัดพังงา ในการสร้าง “พังงาแห่งความสุข” เริ่มจาก “การทำแผนชุมชน” มาสู่การก่อตั้งสภาองค์กรชุมชน 13 พื้นที่ และได้กลายมาเป็น “พื้นที่กลาง” จาก “พื้นที่กลาง” จึงได้เกิดการขับเคลื่อนในระดับจังหวัดและนำไปสู่การจัดทำผังยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพังงา ฐานของกระบวนการเหล่านี้แท้จริงแล้วต้องอาศัยความร่วมมือไม่ร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการดำเนินการในแต่ละระดับนั้นล้วนใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (Deliberative Democracy) เป็นแนวทางในการหาข้อยุติร่วมกัน ดังนั้น การที่จังหวัดใดจังหวัดหนึ่งสามารถพัฒนาให้เกิด

“พื้นที่กลาง” ในจังหวัดนั้นๆ ได้ ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า กระบวนการของภาคประชาชนในจังหวัดนั้นได้ผ่านการหล่อหลอมด้วยการปรึกษาหารือมาครั้งแล้วครั้งเล่า ทั้งในพื้นที่ระดับตำบลจนถึงในระดับจังหวัด การผ่านการพูดคุยของภาคประชาสังคมแบบปรึกษาหารือเพื่อหาฉันทมติร่วมกันของภาคส่วนต่างๆ คือต้นทุนที่สำคัญของการสร้างความเข้มแข็งของสังคมประชาธิปไตยในระดับรากฐาน และหากผลของการปรึกษาหารือที่ก่อให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน เช่น กรณีของจังหวัดพังงากำหนดให้มีเป้าหมายคือ “พังงาแห่งความสุข” เมื่อเป้าหมายดังกล่าวนำไปสู่แผนปฏิบัติการและก่อให้เกิดมรรคผลที่สัมผัสได้ กระบวนการเหล่านี้ย่อมตอกย้ำให้สังคมและชุมชนมีความเชื่อมั่นในกระบวนการมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด หากสิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย ก็จะมีฐานรากในระดับชุมชนและระดับจังหวัดที่มีความเข้มแข็งในทางประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (Deliberative Democracy) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการทำงานของภาคประชาสังคมในกรณีนี้ “ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (Deliberative Democracy) จะทำหน้าที่คู่ขนานไปกับประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ พื้นฐานของประชาธิปไตยในระดับชุมชนและระดับจังหวัดที่เข้มแข็งดังกล่าวย่อมมีส่วนสำคัญที่จะทำให้คุณภาพของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติพัฒนาไปสู่คุณภาพที่ดีขึ้น เพราะเกิดความ

เปลี่ยนแปลงของดุลอำนาจในสังคม ดุลอำนาจที่เปลี่ยนแปลงนี้เองที่จะผลักดันให้กลไกขององค์กรตัวแทนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติหันมาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ประชาธิปไตยฐานรากในระดับชุมชนและระดับจังหวัดจะสร้างดุลอำนาจในการต่อรอง ทำให้กลไกตัวแทนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติหันมาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในทิศทางของการพัฒนาจังหวัดตามที่กำหนดเป้าหมายร่วมกันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาจังหวัดเกิดจากความต้องการของภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดอย่างแท้จริง มิใช่เกิดจากการกำหนดโดยภาครัฐเพียงลำพังเท่านั้น มิฉะนั้นย่อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในจังหวัดนั้นๆ

เพื่อให้การก่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดบรรลุความมุ่งหมายจำเป็น จะต้องสร้างเครื่องมือที่จะส่งเสริมให้เกิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ซึ่งเคยมีความพยายามหลังจากที่ร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2558 ไม่ผ่านความเห็นชอบ ได้มีความพยายามในการยกร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง พ.ศ. โดยร่างระเบียบที่ บรรเจิด สิงคะเนติ (2565, น. 115) ศึกษา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดสมัชชาพลเมืองในระดับตำบลและสมัชชาพลเมืองในระดับจังหวัด โดยกำหนดให้สมัชชาพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบที่มาจากฝ่ายต่างๆ อย่างหลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

(1) เพื่อให้มีกลไกขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสังคมให้เกิดความสงบสุข เป็นธรรม และสร้างโอกาสอันทัดเทียมกันอันจะนำไปสู่การจัดความเหลื่อมล้ำ

ในด้านต่างๆ จึงจำเป็นต้องมี

(2) เพื่อการบูรณาการให้เกิดการปฏิรูปในระดับชุมชนฐานราก ให้ครอบคลุมถึงระบบข้อมูล แผนการปฏิบัติการและงบประมาณที่เกี่ยวข้อง โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พันธุ์ และส่งเสริมภูมิปัญญา วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(4) เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งเป็นรากฐานเดิมของวัฒนธรรมของสังคมไทยที่เข้มแข็งในอันที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จึงจำเป็นต้องให้มีกลไกการสร้างความร่วมมือหรือการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งทั้งในระดับตำบล ระดับจังหวัด และระดับชาติตามประเด็นการปฏิรูปที่ 4 ระบบการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง ในแผนปฏิรูปประเทศด้านสังคม โดยร่างระเบียบแบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ หมวด 1 บททั่วไป และหมวด 2 การสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งระดับพื้นที่และระดับจังหวัด ร่างระเบียบฯ ดังกล่าว เป็นเพียงแนวทางหรือเครื่องมือที่จะสนับสนุนให้ชุมชนหรือระดับจังหวัดใช้เป็นแนวทางในการจัดให้มี “พื้นที่กลาง” ในระดับตำบลหรือระดับจังหวัดเท่านั้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การสร้างชุมชนเข้มแข็งและการสร้าง “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดจะมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างของสังคมไทย โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างราชการส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน ดังนั้น การปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่สำคัญที่สุดคือ การอาศัยประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาเป็นเครื่องมือเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งริบผลักดันให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง พ.ศ. โดยการผลักดันร่างระเบียบดังกล่าวหากรัฐบาลต้องการสนับสนุนให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งกำกับดูแลสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สนับสนุนสภาองค์กรชุมชนทั่วประเทศตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 อันจะเป็นการเสริมความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชน ทั้งนี้ เพื่อชุมชนและจังหวัดต่างๆ จะใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการผลักดันให้เกิด “พื้นที่กลาง” ในแต่ละพื้นที่ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

โกวิทย์ พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ธรรมสาร.

คณะกรรมการปฏิรูป. (2554). *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป.

คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (ม.ป.ป.). *ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2565). *นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง รากฐานประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เดือนตุลาคม.

บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. (2562). *บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทศวรรษหน้ากับ
ความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.).

ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ. (2565). *การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดย
อาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2566). *สังคมวิทยาการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ไมตรี จงไกรจักร และปณิตา จันทรอร่าม (บ.ก.). (2561). *พंगाแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัส*. นนทบุรี: โครงการ
ผู้นำแห่งอนาคต คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สถาบันอาศรมศิลป์. (ม.ป.ป.). *ผังยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพंगा กระบวนการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาสู่พंगा
แห่งความสุข*. ม.ป.พ.

อมร จันทรสมบูรณ์. (2515). *การบัญญัติรัฐธรรมนูญเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ* (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). กรุงเทพฯ:
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

อมร จันทรสมบูรณ์. (2563). *ความล้มเหลวในการปฏิรูปฯ การปฏิรูปการเมือง (ของคนไทย) ครั้งที่ 3 จะสำเร็จหรือ
ล้มเหลว (?)*. ใน บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ, 90 ปี ศ.ดร.อมร 88 ปี ประชาธิปไตย สังคมไทยยังหลงทางอยู่หรือ ?
รัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) ตามแนวคิด ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสมบูรณ์ (น. 96 - 98).
กรุงเทพฯ: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

ภาษาต่างประเทศ

Cohen, Joshua. (1997). Deliberative and Democratic Legitimacy. In James Bohman and William Rehg (Editors), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics* (pp. 67-92). Cambridge: The MIT Press.

Gerhard, Juergen & Neidhardt, Friedhelm. (1990). *Strukturen und Funktionen Moderner Oeffentlichkeit: Fragestellungen und Ansaetze* (No. FS III 90-101). n.p.: WZB Discussion Paper. Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/49817/1/117947946.pdf>